

KURUYEMİŞ SEKTÖRÜ MEVCUT DURUM ANALİZİ

1. SEKTÖRÜNÜN TÜRKİYE EKONOMİSİNDEKİ YERİ VE ÖNEMİ

1.1 Sektörün Yapısı

Tarım-gıda zinciri ülkemiz ekonomisinde çok önemli bir yere sahiptir. Gıda sanayinin büyümesi ve rekabet gücünü artırması ülke ekonomisine doğrudan olumlu katkı sağlamakta, benzer şekilde ülke ekonomisinin genel gidişatı da gıda sektörünü doğrudan etkilemektedir.

2013 yılında Türkiye ekonomisi büyümesini devam ettirmekle birlikte, dış kaynak bağımlılığı nedeniyle büyümeyle birlikte dış ticaret açığı da artmıştır. Gıda sektörü diğer sektörlerle kıyasla dış kaynak bağımlılığının daha az olduğu bir sektör olduğundan 2013 yılında büyümesini sürdürmüş, hatta yeni yatırımlar ve yatırım planları da yapılmıştır.

Öte yandan, gıda sektörünün de kendine has bir takım problemleri söz konusudur. Sektörün gelişmesi için rekabet gücünü artırması gerekir. Ancak bu da, tarım ve gıda sektörleri arasındaki üretim ihtiyacı, verimlilik ve kalite açısından yeterli etkileşimin sağlanmasına bağlıdır. Türkiye’de bu etkileşim çok verimli bir şekilde sağlanamamaktadır.

Bu durum kuruyemiş sanayi özelinde değerlendirilirse tarımsal hammadde birçok zaman üretim miktarı ve kalite açısından sektörün taleplerini karşılamakta yetersiz kalmaktadır. 2013 yılında sektör gıda sanayinin geneli gibi büyümesini sürdürmekle birlikte, hammadde açısından sıkıntıların yaşandığı, üretimin düşük olmasından dolayı fiyatların yükseldiği ve sanayicinin gelecek dönemlere ait belirsizlikler nedeniyle yatırım planlaması yapmasının zor olduğu bir dönem olmuştur.

Türkiye, sahip olduğu uygun coğrafi koşulları ve iklimi itibarıyla diğer tarım ürünlerinde olduğu gibi kuruyemiş sanayinin ham maddesi olan tarımsal ürünlerin üretimi konusunda da oldukça şanslı konumdadır. Çok çeşitli ve aynı zamanda Dünya üzerinde yetiştikleri diğer bölgelere kıyasla daha lezzetli kuruyemişler ülkemizde yetişmektedir.

Ülkemiz, fındık, incir, kayısı ve üzüm gibi birçok ürünün Dünya’daki ana üretim merkezi olup, kuruyemiş ihracatında Dünya’da ABD ve Hindistan’ın ardından 3. sırada yer alırken, kuru meyvelerde ise lider konumundadır. Söz konusu ürünler aynı zamanda iç pazarda da geleneksel olarak tüketimi yoğun olan ürünlerdir. Dolayısıyla, kuruyemişlerin Türk ticaret hayatındaki önemi büyüktür. Ancak, tarımsal üretimde miktar, kalite ve fiyatlar açısından sektörün ihtiyaçları göz önüne alınarak gelecek planlaması yapılması ve sürdürülebilir üretimin yapılmasının sağlanması kuruyemiş sanayine olduğu kadar başka sektörlerle de fayda sağlayacaktır.

1.1.1 İşletme Sayısı

Kuruyemiş sanayinde faaliyet gösteren firmalar hammaddeyi işleyen kuruyemiş sanayicileri ve bunlara hammaddeyi tedarik eden tedarikçi firmalar olmak üzere iki temel grup içinde değerlendirilebilir.

İlk gruptaki firmaların hammaddeye yakınlık gibi bir gerekliliği olmadığından Türkiye’nin dört bir yanında yer almakta, bölgesel liderlerin varlığıyla birlikte ulusal düzeyde faaliyet gösteren kuruyemiş sanayicilerinden de söz edilebilmektedir. Bu firmalar hammaddeleri tedarikçilerden yarı ya

da tam işlenmiş olarak temin edip çeşitli işlemlerden geçirerek paketli ya da dökme olarak pazara sunan firmalardır.

İkinci gruptaki firmalar -tedarikçi firmalar- ise sektöre konu olan ürünlerin yoğun olarak yetiştirildiği iller ve bölgelerde yoğunlaşmıştır. Tedarikçi firmalar ürünleri yalnızca kuruyemiş sektörüne hammadde olacak şekilde değil, aynı zamanda çikolata, tatlı gibi endüstrilerde kullanıma uygun olarak da işlerler.

Bu iki grupta yer alan ve TOBB Sanayi Veritabanı'na kayıtlı firma verileri incelendiğinde kuruyemiş sektörü firmalarının 9 ürün grubu altında yer aldığı görülmektedir. Bu ürün grupları ve her bir ürün grubunda veritabanına kayıtlı firma sayısı Tablo 1'de görülmektedir. Ancak, bir firmanın farklı ürün gruplarında yer aldığı görüldüğünden mükerrerlik olacağından bu verilerin toplamının sektörde yer alan toplam firma sayısından fazla olduğu ortaya çıkmaktadır.

Kuruyemiş sanayicileri sektörde yaklaşık 700 sanayici firma olduğunu tahmin etmektedir. Bu firmalar arasında ciro ve çalışan sayısı açısından en büyük payı alan firma sayısı 80'dir. Sektörde sanayi üretimi yapan firmaların yanı sıra, 7.000 de perakende noktası olduğu tahmin edilmektedir.

Tablo 1: Kuruyemiş Sektörü Firma Sayısı

Ürünler	Sanayi Veritabanına Kayıtlı Üretici Sayısı
İşlenmiş veya saklanmış sert kabuklu yemişler (ceviz, leblebi, sert kabuklu tropikal meyveler vb.) ile diğer tohumlar ve karışımları	493
Badem ve Antep fıstığı	177
Kuru kayısı	162
Fındık (Kabuksuz)	128
Yer fıstığı	101
Diğer çerezler (ay çekirdeği ve kabak çekirdeği)	88
Kuru üzüm	55
Fındık (Kabuklu)	44
Sirke veya asetik asit kullanılarak hazırlanmış veya saklanmış meyveler, sebzeler, fındık - ceviz gibi kuru yemişler ve diğer bitkilerin yenilebilir kısımları	41

Kaynak: TOBB Sanayi Veritabanı (Haziran 2014)

1.1.2 Sektörün Ülke Ekonomisinde Yarattığı Katma Değer

Kuruyemiş sektörü için hesaplanmış bir katma değer oranı bulunmamaktadır. TÜİK'in 2010 yılında gıda sanayi için hesaplamış olduğu katma değer oranı olan %16 kuruyemiş sektörü için de kabul edildiğinde sektörün 2013 yılında yaklaşık 897 milyon dolar katma değer yarattığı hesaplanmaktadır.

1.2 Üretim

1.2.1 Mevcut Kapasite ve Kapasite Kullanım Oranı

TOBB Sanayi Veritabanı verilerine göre kuruyemiş sektörü üretim kapasitesi yaklaşık 3,2 milyon kg'dır. Merkez Bankası tarafından yapılan imalat sanayi kapasite kullanım oranları çalışmasına göre 2013 yılında gıda sanayinin kapasite kullanım oranı %71,8 olarak gerçekleşmiştir. Kuruyemiş sektöründe ise kapasite kullanımının gıda sanayinin ortalamasının altında, yaklaşık %60 olarak gerçekleştiği tahmin edilmektedir.

Tablo 2: Kuruyemiş Sektörü Üretim Kapasitesi

Ürünler	Üretim Kapasitesi (kg)
İşlenmiş veya saklanmış sert kabuklu yemişler (ceviz, leblebi, sert kabuklu tropikal meyveler vb.) ile diğer tohumlar ve karışımları	913.206.086
Badem ve Antep fıstığı	194.095.526
Kuru kayısı	397.322.003
Fındık (Kabuksuz)	606.625.706
Yer fıstığı	271.004.058
Diğer çerezler (ay çekirdeği ve kabak çekirdeği)	80.367.535
Kuru üzüm	402.013.868
Fındık (Kabuklu)	35.873.930
Sirke veya asetik asit kullanılarak hazırlanmış veya saklanmış meyveler, sebzeler, fındık - ceviz gibi kuru yemişler ve diğer bitkilerin yenilebilir kısımları	279.372.703
Toplam	3.179.881.415

Kaynak: TOBB Sanayi Veritabanı (Haziran 2014)

1.3 Pazar Verileri

1.3.1 Pazar Büyüklüğü- Ciro-Ürün Hacmi (Volüm)

Türkiye’de yayınlanan resmî istatistikler arasında kuruyemiş sektörü gibi alt sektörler özelinde pazar büyüklüğü, ciro vb. veriler yer almamaktadır. Bu nedenle Tüm Kuruyemiş Sanayicileri ve İş Adamları Derneği (TÜKSİAD) tarafından her sene ürünler bazında tüketim miktarı tahminleri ile ortalama fiyatlar kullanılarak Pazar büyüklüğü tahmini yapılmaktadır.

2013 yılında yapılan çalışmaya göre 2013 yılı kuruyemiş sektörü iç pazar büyüklüğü 6,8 milyar TL (3,6 milyar dolar) olarak tahmin edilmektedir. Miktar olarak en fazla tüketilen ürün ay çekirdeği iken, en büyük pazar payına sahip olan ürün cevizdir.

Tablo 3: Kuruyemiş sektörü iç pazar büyüklüğü¹ (2013)

Ürünler	Miktar (kg)	Ciro (TL)
Ay çekirdeği	100.000.000	500.000.000
Yer fıstığı	90.000.000	450.000.000
Fındık	65.000.000	975.000.000
Leblebi	50.000.000	300.000.000
Antep fıstığı	45.000.000	900.000.000
Ceviz	45.000.000	1.125.000.000
Kuru kayısı	40.000.000	320.000.000
Badem	35.000.000	875.000.000
Hurma	30.000.000	360.000.000
Kuru üzüm	30.000.000	210.000.000
Kabak çekirdeği	25.000.000	300.000.000
Patlak mısır	15.000.000	30.000.000
Kuru incir	15.000.000	105.000.000
Diğer	15.000.000	150.000.000
Kaju	10.000.000	180.000.000
Soslu mısır	7.000.000	35.000.000
Toplam	617.000.000	6.815.000.000
Toplam İç Pazar Büyüklüğü (\$)		3.586.842.105

Kaynak: TÜKİAD (2014)

1.3 Dış Ticaret

1.4.1 İhracat

2013 yılı itibariyle; Türkiye’de yaklaşık 1,9 milyar dolar kuruyemiş ve 1 milyar dolar kuru meyve olmak üzere toplam 2,9 milyar dolar ihracat hacmi gerçekleşmiştir. Bu tutar tonaj olarak; yaklaşık 308 bin ton kuruyemiş ve 388 bin ton kuru meyve ihracatına karşılık gelmektedir.

Ürünler bazında incelendiğinde ülkemizin Dünya liderliğini elinde tuttuğu fındık, sektör içinde hem miktar hem de hacim olarak en fazla ihraç edilen ürün konumundadır. Fındığı badem ve Antep fıstığı takip etmektedir. Ancak, ithalat verileri de incelendiğinde görülmektedir ki ihraç edilen badem ve cevizin büyük bir bölümü Dâhilde İşleme Rejimi çerçevesinde kabuklu olarak ithal edilip, işlendikten sonra ihraç edilen ürünleri içermektedir. Kuruyemiş ihracatı içinde endüstriyel kullanıma yönelik olarak ihraç edilen fındık önemli bir yer tutmaktadır.

İhracatta öne çıkan pazarlar ürünler bazında farklılıklar göstermekle birlikte Almanya başta olmak üzere Avrupa Birliği (AB) ülkeleri, Irak ve Rusya’dır.

¹ Miktarı göre sıralanmıştır.

Tablo 4: Kuruyemiş İhracatı² (2010-2013)

Ürünler	2010		2011		2012		2013	
	İhracat Miktar (Ton)	İhracat Değeri (Dolar)	İhracat Miktar (Ton)	İhracat Değeri (Dolar)	İhracat Miktar (Ton)	İhracat Değeri (Dolar)	İhracat Miktar (Ton)	İhracat Değeri (Dolar)
Fındık	216.516	1.334.846.385	213.357	1.550.598.946	232.029	1.579.311.345	239.831	1.556.439.297
Badem	4.818	38.102.519	5.883	49.069.673	7.707	66.575.421	9.229	93.317.042
Antep fıstığı	1.940	30.000.789	2.545	39.707.007	4.744	51.509.095	6.918	79.007.615
Karışık kuruyemiş	12.076	42.018.407	15.309	49.413.837	19.088	60.661.057	14.547	58.025.900
Ceviz	3.179	23.521.799	3.723	36.538.125	5.522	60.099.999	4.035	46.790.446
Ay çekirdeği	13.144	20.183.331	21.496	30.063.503	28.282	40.969.706	21.627	43.219.055
Leblebi	12.750	21.589.628	12.399	25.736.777	11.001	25.193.974	9.780	22.984.546
Yer fıstığı	1.279	7.964.976	1.082	10.824.682	1.242	10.780.398	1.732	6.636.614
Kaju	12	125.454	12	151.504	13	147.083	12	152.739
Toplam	265.713	1.518.353.288	275.806	1.792.104.054	309.629	1.895.248.078	307.712	1.906.573.254

Kaynak: TÜİK Veritabanları, Dış Ticaret İstatistikleri (2014)

Tablo 5: Kuru Meyve İhracatı³ (2010-2013)

Ürünler	2010		2011		2012		2013	
	İhracat Miktarı (Ton)	İhracat Değeri (Dolar)	İhracat Miktarı (Ton)	İhracat Değeri (Dolar)	İhracat Miktarı (Ton)	İhracat Değeri (Dolar)	İhracat Miktarı (Ton)	İhracat Değeri (Dolar)
Üzüm kurutulmuş	212.628	417.546.125	214.064	506.455.685	224.947	520.190.683	216.112	490.289.887
Kayısı (zerdali dahil) kurutulmuş	92.687	350.597.345	90.321	360.906.561	101.550	296.503.953	112.429	314.133.650
İncirler (kurutulmuş)	44.617	157.882.179	44.801	151.488.303	49.582	166.837.642	60.065	206.647.799
Toplam	349.932	926.025.649	349.186	1.018.850.549	376.079	983.532.278	388.605	1.011.071.336

Kaynak: TÜİK Veritabanları, Dış Ticaret İstatistikleri (2014)

² 2013 yılı ihracat değerine göre sıralanmıştır.³ 2013 yılı ihracat değerine göre sıralanmıştır.

1.4.2 İthalat

2013 yılı itibariyle; Türkiye’de yaklaşık 249 milyon dolar kuruyemiş ve 41 milyon dolar kuru meyve olmak üzere toplam 290 milyon dolar ithalat hacmi gerçekleşmiştir. Bu tutar tonaj olarak; yaklaşık 74 bin ton kuruyemiş ve 48 bin ton kuru meyve ithalatına karşılık gelmektedir.

Tablo 6: Kuruyemiş İthalatı⁴ (2010-2013)

Ürünler	2010		2011		2012		2013	
	İthalat Miktar (Ton)	İthalat Değeri (Dolar)	İthalat Miktar (Ton)	İthalat Değeri (Dolar)	İthalat Miktar (Ton)	İthalat Değeri (Dolar)	İthalat Miktar (Ton)	İthalat Değeri (Dolar)
Ceviz	30.660	69.599.964	28.483	86.944.662	39.638	141.956.149	29.515	106.074.185
Badem	16.929	67.281.290	16.510	71.766.430	24.219	105.969.309	19.443	89.879.964
Fındık	1.033	7.000.188	2.364	17.507.728	1.289	9.685.541	2.559	16.279.503
Yer fıstığı	7.965	11.379.368	10.825	20.029.079	10.780	22.019.228	6.637	13.722.006
Ay çekirdeği	13.427	11.540.731	9.945	9.799.738	7.242	7.119.888	11.488	13.038.907
Kaju	3.216	9.348.860	3.321	9.859.740	2.911	6.126.769	4.134	7.029.391
Antep fıstığı	24	395.395	43	800.789	21	253.850	319	2.819.683
Leblebi	15	20.259	0	0	42	68.553	410	112.460
Karışık kuruyemiş	10	46.832	235	1.774.218	48	326.342	8	58.388
Toplam	73.279	176.612.887	71.724	218.482.384	86.189	293.525.629	74.513	249.014.487

Kaynak: TÜİK Veritabanları, Dış Ticaret İstatistikleri (2014)

⁴ 2013 yılı ithalat değerine göre sıralanmıştır.

Tablo 7: Kuru Meyve İthalatı⁵ (2010-2013)

Ürünler	2010		2011		2012		2013	
	İthalat Miktarı (Ton)	İthalat Değeri (Dolar)	İthalat Miktarı (Ton)	İthalat Değeri (Dolar)	İthalat Miktarı (Ton)	İthalat Değeri (Dolar)	İthalat Miktarı (Ton)	İthalat Değeri (Dolar)
Hurma (taze/kurutulmuş)	13.158	13.126.843	15.399	14.836.390	14.842	12.267.984	17.921	16.045.836
Ananas (taze/kurutulmuş)	7.769	4.363.462	15.366	7.445.241	13.103	5.450.892	14.068	5.870.640
Üzüm (kurutulmuş)	2.555	4.808.458	1.740	4.007.314	1.645	4.163.225	2.092	5.513.692
Turunçgiller (kurutulmuş)	4.478	2.347.958	9.939	3.817.590	9.976	4.023.719	10.801	3.814.435
İncirler (kurutulmuş)	713	3.026.842	1.130	4.619.058	1.168	4.658.916	658	2.784.249
Erik (kurutulmuş)	216	386.335	1.363	2.248.746	730	1.252.049	803	2.259.963
Kayısı (zerdali dahil) kurutulmuş	479	1.744.580	1.173	5.489.664	690	2.934.380	455	1.757.642
Diğer meyveler (kurutulmuş) (0801 ila 0806 poz.hariç)	940	1.918.937	971	3.256.610	628	1.100.384	261	1.632.766
Elma (kurutulmuş)	167	182.990	302	389.763	889	782.023	589	577.858
Avokado armudu (taze/kurutulmuş)	171	182.634	124	130.707	260	249.211	259	293.210
Mango (taze/kurutulmuş)	267	241.191	260	251.167	315	278.629	281	259.887
Dut (kurutulmuş)	12	69.405	28	30.451	14	98.357	24	168.038
Şeftali (kurutulmuş)	48	76.716	90	134.808	141	194.949	45	99.947
Armut (kurutulmuş)	41	45.041	113	144.470	87	167.074	50	95.125
Demir hindi, mahun elması, ekmek ağacı meyvesi, çarkıfelek meyvesi vb.(kurutulmuş)	15	15.909	16	29.567	14	38.256	15	25.750
Papaya (kurutulmuş)	0	0	7	7.218	15	12.065	3	2.180
Guava armudu ve mangost (taze/kurutulmuş)	3	9.039	0	474	3	1.560	0	1.100
Muz ara toplam	0	0	1	947	0	0	0	106
Toplam	31.031	32.546.340	48.022	46.840.185	44.519	37.673.673	48.326	41.202.424

Kaynak: TÜİK Veritabanları, Dış Ticaret İstatistikleri (2014)

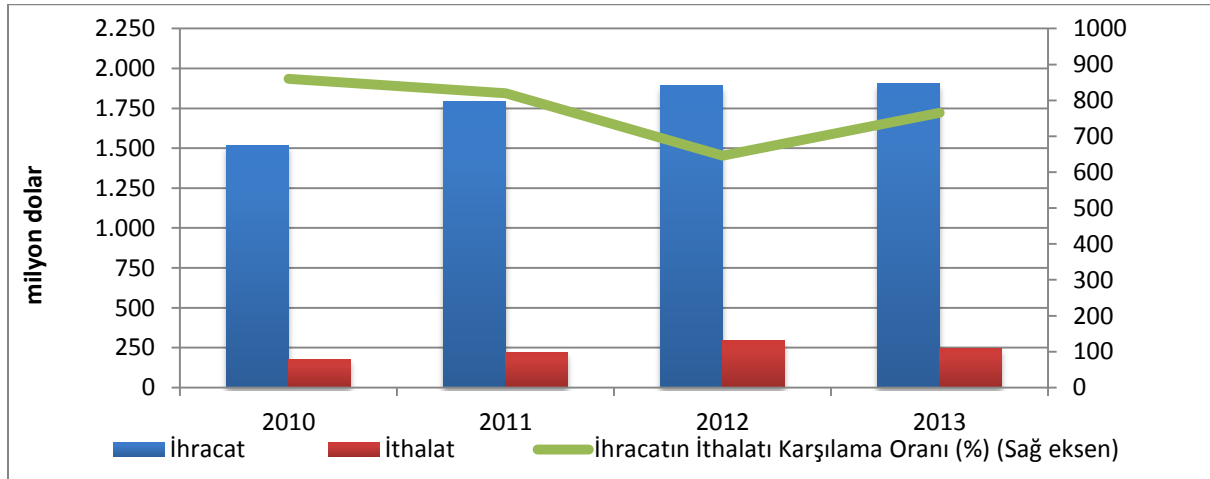
1.4.3 Dış Ticaret Dengesi

Ülkemiz kuruyemiş ve kuru meyve sektörleri açısından birkaç ürün dışında net ihracatçı durumundadır. Kuruyemiş sektörü ihracatı her zaman ithalatının üzerinde değerler almış, 2013 yılı itibariyle ihracatın ithalatı karşılama oranı %765 olarak gerçekleşmiştir.

Ürünler bazında incelendiğinde, iç pazarda talep çok ve üretim yetersiz olduğu için yer fıstığı, badem ve ceviz ile ülkemizde yetişmediği için kaju dışındaki bütün ürünlerde ihracat-ithalat dengesinin Türkiye lehine pozitif olduğu görülmektedir.

⁵ 2013 yılı ithalat değerine göre sıralanmıştır.

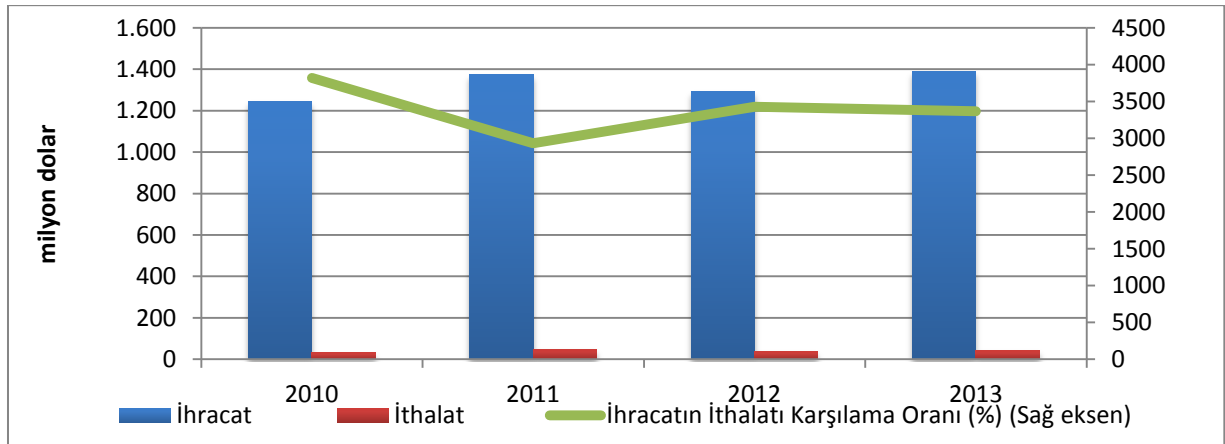
Şekil 1: Kuruyemiş Dış Ticaret Dengesi (2010-2013)

Kaynak: TÜİK Veritabanları, Dış Ticaret İstatistikleri (2014)

Kuru meyve sektörü dış ticaret dengesi incelendiğinde, kuru meyve ithalatının ihracatının çok altında değerler aldığı, ihracatın ithalatı karşılama oranının %3365 gibi çok yüksek bir oranda gerçekleştiği görülmektedir. Ülkemizde yetişmediği için hurma ve küçük miktarlarda olmakla birlikte tropik meyve kuruları ithal ettiğimiz ürünler arasındadır.

Şekil 2: Kuru Meyve Dış Ticaret Dengesi (2010-2013)

Kaynak: TÜİK Veritabanları, Dış Ticaret İstatistikleri (2014)

1.5 İstihdam

Kuruyemiş sanayinde faaliyet gösteren 80'i belli bir büyüklüğün üstünde yaklaşık 700 işletmede yaklaşık 10.000 istihdam sağlandığı tahmin edilmektedir. Perakende sektörüyle birlikte düşünüldüğünde bu sayının 20.000 kişiyi bulabileceği tahmin edilmektedir.

2 SEKTÖRÜNÜN GZFT ANALİZİ

2.1 Sektörün Güçlü Yönleri

- Sektörün büyük bir bölümünü temsil eden bir çatı kuruluş olarak, Tüm Kuruyemiş Sanayicileri ve İş Adamları Derneği'nin (TÜKSİAD) varlığı
- Sektördeki firmaların bilgi ve deneyim birikimleri
- Sektördeki firmaların birbirleriyle değer zinciri içinde bulunmalarından dolayı işbirliklerine açık olmaları
- Türkiye'nin Dünya'da lider konumunda olduğu fındık ve kuru meyveler gibi ürünlerin Türk kuruyemişlerine yönelik yarattığı olumlu algı
- Türk kuruyemişleri ile ilgili dış pazarda olumlu nefaset ve kalite algısının bulunması
- TÜBİTAK-MAM ve TÜKSİAD işbirliğinde yürütülen raf ömrünün artırılmasına ve ürünlerin kalitesinin artırılmasına yönelik araştırma çalışmaları
- Gaziantep'te bulunan Naci Topçuoğlu Meslek Yüksek Okulu bünyesinde TÜKSİAD ile imzalanan bir protokol gereği kurulmuş olan kuruyemiş üretimi ve teknolojileri programında yetiyecek ara elemanların orta vadede bilgi ve deneyim açısından sektörü güçlendirecek olması
- Kuruyemiş sektöründe ülkemizde kullanılan makine ve ekipmanın fiyat ve teknolojik üstünlüklerinin bulunması
- Sektördeki firmaların talepleri karşılayabilme gücü
- Sektördeki firmaların son yıllarda yapmış oldukları yeni yatırımlarla tesislerini modern ve daha kaliteli üretim yapılabilir duruma getirmiş olmaları, kalite ve sağlıklı üretim belgesi olan firma sayısının artması

2.2 Sektörün Zayıf Yönleri

- Badem ve ceviz tarımsal üretim istatistiklerinin yanıltıcı olması, ülkemizin net ithalatçı olduğu bu ürünler ile ilgili doğru öngörülerde bulunulamaması
- Planlı tarım yapılmaması nedeniyle zaman zaman üretim miktarlarının sektörün ihtiyacını karşılayacak düzeyde olmaması
- Sektördeki firmaların büyük çoğunluğunun aile şirketi niteliğinde ve kurumsallaşmamış olması
- Hedef dış pazarlarda potansiyel müşteri bulmaya yönelik olarak pazar araştırması eksikliği
- Hasat bölgelerinde depolama ve kurutma istasyonlarının bulunmaması
- Ürünlerin raf ömürlerinin kısa olması
- Firma düzeyinde AR-GE faaliyetlerinin yetersiz olması
- Sektörde pazarlama iletişimi ve teknolojisinin verimli ve yaygın bir biçimde kullanılmıyor olması
- Ürün çeşitliliği ve farklı ürün işleme metotları konusunda bilgi ve deneyim eksikliği bulunması

2.3 Sektör İçin Tehditler

- Badem, ceviz ve kaju ithalatında uygulanan yüksek gümrük vergisi oranlarının kaçak girişlere neden olması

- Olumsuz hava koşullarının sektörün hammadde olan ürünlerin üretimini olumsuz etkilemesi
- Mevcut ve hedef pazarlar arasında en önde gelenlerinden olan Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerinde yaşanan sıkıntılar
- Üniversitelerin gıda mühendisliği bölümlerinde kuruyemiş sektörünün ihtiyaçlarına yönelik müfredatın olmaması
- Çiftçi Kayıt Sistemi'nin sağlıklı çalışmıyor olması
- Dünya'da özellikle kuru meyvede Türkiye'de üretilmeyen alternatif ürün gruplarına olan yüksek talep
- Amerika'da hem kalite hem de miktar olarak yoğun üretim yapılıyor olması

2.4. Sektörün Önündeki Fırsatlar

- Türkiye'deki göreceli düşük işgücü maliyeti
- Türkiye'de artan genç ve eğitimli nüfus
- Avrupa, Asya ve Ortadoğu pazarlarına yakınlık ve ülkemizin geniş lojistik imkânları
- Dünya'da sağlıklı beslenmenin giderek daha fazla önem verilen bir olgu hâline gelmesi ve kuruyemiş tüketiminin de bu doğrultuda teşvik edilmesi
- Ortadoğu pazarındaki müşteriler ile ülkemizin tüketim alışkanlıklarının benzer olması
- Ceviz ve badem bahçeleri kurulmasının teşvik edilmesi

3 YATIRIM ORTAMININ İYİLEŞTİRİLMESİ İLE BÖLGESEL TEŞVİK VE YARDIMLAR

3.1 Genel Teşvik Sistemi ve Uygulamaları

Kuruyemiş sektörü genel teşvik sisteminin dışında yer almaktadır.

3.3 KOBİ Teşvik Sistemi ve Uygulamaları

Ülkemizde KOBİ'lere yönelik teşvikler KOSGEB, Kalkınma Ajansları, TKDK ve ihracatın geliştirilmesi hedefi doğrultusunda da Ekonomi Bakanlığı tarafından sağlanmaktadır.

Kuruyemiş sektörü firmalarının KOBİ ölçeğinde olanları KOSGEB Genel Teşvik Sistemi'ne dâhil olup, istihdam, tanıtım vb. desteklerin yanında yurtdışı iş gezisi desteğinden de büyük ölçüde faydalanmaktadır.

Kalkınma Ajansları her sene bulundukları bölgelerin ihtiyaçları doğrultusunda belirlenen öncelikler doğrultusunda teklif çağrısı programları ilan etmektedirler. Gıda sanayi ve bir gıda sanayi alt sektörü olarak kuruyemiş sektörü zaman zaman söz konusu teklif çağrılarında kapsamında desteklenen öncelikli sektörler arasında yer almaktadır. Kalkınma ajanslarının bulunduğu birçok bölgede bu desteklerden faydalanan kuruyemiş sektörü firmaları olmuştur.

Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu (TKDK) da Avrupa Birliği Katılım Öncesi yardımları çerçevesinde gıda sanayi işletmelerinin projelerine destek sağlamakta, kuruyemiş sanayi firmaları TKDK desteklerinin çağrı dönemlerini takip ederek özellikle kapasite artırımı projeleri için destek almaktadır.

Ekonomi Bakanlığı ise Türkiye'nin 2023 hedefleri doğrultusunda firmaların ihracatlarını artırmalarını desteklemek amacıyla hem firmalara yönelik bireysel hem de işbirliği kuruluşları vasıtasıyla ortak gerçekleştirilen faaliyetlere destek sağlamaktadır. Bu destekler fuar katılımları, ikili iş görüşmeleri gibi pazarlama faaliyetleri olabileceği gibi, pazar araştırma ve kalite belgeleri konusunda alınacak danışmanlık hizmetleri de destekler kapsamında yer almaktadır. Kuruyemiş sanayicileri bireysel olarak bu desteklerden faydalanmakta, TÜKSİAD tarafından yürütülmekte olan 'Kuruyemiş Sektörüne Yönelik Uluslararası Rekabet Yeteneğinin Geliştirilmesi Projesi' kapsamında da çeşitli faaliyetler gerçekleştirilmektedir.

Kuruyemiş sanayicileri KOBİ'lere sağlanan desteklerin sektörün gelişimine olumlu katkıları olduğu değerlendirilmesinde bulunmakta ve desteklerden azami şekilde faydalanmayı hedeflemektedir. Kuruyemiş sanayinin kapasite kullanım oranının %60 düzeyinde olduğu tahmin edildiğinde, sektöre sağlanacak desteklerin kapasite artırımına yönelik değil, verimlilik artırmaya, kaliteli ve sağlıklı üretimi geliştirmeye, AR-GE yatırımlarını desteklemeye ve ihracatı geliştirmeye yönelik olması sektöre daha faydalı olacaktır.

4. SEKTÖRDE YENİ YÖNELİMLER

Son yıllarda kuruyemiş sektöründe hem iç hem de dış pazarda artan kalite ve sağlıklı üretim talebi sektörde faaliyet gösteren firmaların kendilerini geliştirmelerini, kapasite artırımını yatırımlarının yanında modern ve kaliteli üretim yapan tesisler kurup, kalite belgeleri almalarını sağlamıştır.

Öte yandan, tarımsal hammaddelerin bozulmalarını asgari düzeye indirerek üretim kalitesini artırmak amacıyla 'lisanslı depoculuk' yatırımlarının yaygınlaştırılması hem kamu kurumları, hem araştırma kuruluşları hem de sektörde faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları tarafından teşvik edilmektedir. Son yıllarda, kuruyemiş sektöründe lisanslı depoculuk yatırımları artış göstermiştir.

Kuruyemiş sanayinde ürünler tüketicinin kullanımına hem dökme hem de paketli olarak sunulmaktadır. Ancak, son yıllarda sektöre giren büyük oyuncuların da etkisiyle paketli kuruyemiş pazarı büyümüş ve büyümesini de sürdürmektedir. Bu doğrultuda, kuruyemiş sanayicileri de paketli kuruyemiş üretimine yönelmekte, daha sağlıklı ve göze hoş görünen ambalajlı ürünlerini tüketicinin beğenisine sunmaktadırlar.

Kuruyemiş sektöründe son yıllarda gelişen bir başka eğilim de soslu ve kaplamalı ürünlere yapılan yatırımlardır. Bu ürünlere iç pazarda oldukça yoğun talep olduğu gibi, özellikle Ortadoğu pazarına yönelik soslu ürünler de üretilip, ihraç edilmektedir.

5. DİĞER SEKTÖRLER VE YAN SANAYİ İLE İLİŞKİLER

Kuruyemiş sektörünün gıda sanayinin diğer alt sektörlerinde olduğu gibi en yoğun ilişki içinde olduğu sektör tarım sektörüdür. Dolayısıyla, çiftçiler ile tedarik planlama ilişkisinin artırılması, çiftçilerin yetiştiricilik ve depolama koşulları konusunda bilinçlendirilmesi büyük önem taşımaktadır. Öte yandan seçilmiş ürünlerde iyi tarım uygulamalarına geçilmesinin de hem kamu tarafından hem de sivil toplum kuruluşları tarafından desteklenmesi gerekmektedir.

Kuruyemiş sektörünün aynı zamanda ürünleri tartma, oranlama, karıştırma, kavurma ve paketleme işlemlerinden geçiren makine sanayi, ambalaj sanayi ve aynı zamanda lojistik sektörüyle de yoğun ilişkileri bulunmaktadır.

6. SEKTÖRÜN YAPISAL SORUNLARI VE ÇÖZÜM YOLLARI

7.1 Temel Strateji, Amaç ve Politikalar

Kuruyemiş sektörünün temel stratejisi kuruyemiş sanayinin iç ve dış pazardaki rekabet gücünü artırmaktır. Bu amaçla, öncelikle kuruyemiş tedarik zincirinin her aşamasında kaliteli ve verimli üretim yapılmasının sağlanması gerekmektedir. Öte yandan, tedarik zincirinin farklı bölümlerinin birbirleriyle entegrasyonunun en iyi şekilde sağlanması da önem arz etmektedir.

Sektörel işbirlikleri söz konusu entegrasyonun ve verimliliğin sağlanmasında kilit faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Sektörün ortak ihtiyaçlarını ortaya koyması ve bu ihtiyaçları gidermeye yönelik ortak faaliyetlerin gerçekleştirilmesi rekabet düzeyini artıracaktır.

Üretimde kalite ve verimliliğin sağlanması dış pazardaki rakiplerle hem fiyat hem de kalite rekabeti yapılmasının önünü açacaktır. Üretimin yanında bir diğer önemli nokta da tanıtımdır. Kuruyemiş sanayi ürünlerinin doğru bir tanıtım stratejisiyle ve doğru bir Pazar araştırmasıyla hedef pazarlar belirlenerek yapılması uluslararası rekabet gücünün artırılmasını sağlayacaktır.

7.2 Gıda Mevzuatı ve Gıda Denetimi

Gıda sektörü mevzuatı AB uyum süreci çerçevesinde AB mevzuatıyla uyumlu hâle getirilmiş, denetimler de uyumlaştırılan mevzuat çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. AB mevzuatıyla uyum süreci, kuruyemiş sektöründe yer alan firmaların üretimlerini daha kaliteli ve sağlıklı koşullarda yapmalarını sağlamış, ayrıca da sektörün en önemli ihracat pazarı olan AB bölgesine yapılan kuruyemiş ihracatı da artmıştır.

7.4 Kayıt dışılık

Kuruyemiş sektöründe kayıt dışılık tarımsal üretimde ve ithalatta görülmektedir. Tarımsal üretimde kayıt dışılığın temel sebebi çiftçiye prim desteği verilmiyor olmasından kaynaklanmaktadır. Bu durum, çiftçilerin gerçekleştirdiği satışlarda belge düzenleme ihtiyacı duymamasına ve satışlarını kayıt dışı bir biçimde yapmasına neden olmaktadır.

İthalatta ise kuruyemiş sektörünün en önemli ürünleri arasında olan ve iç pazarda yoğun şekilde tüketilen badem ve ceviz ile ülkemizde üretimi yapılmayan kaju ithalatında uygulanan yüksek gümrük vergisi oranları bu ürünlerin kaçak yollardan ülkeye girmesine ve kayıt dışı olarak piyasaya sunulmasına neden olmaktadır. Bu durum, sektördeki rekabet ortamını bozmakta ve aynı zamanda kayıt dışı olarak piyasaya sunulan ürünler gerekli denetimlerden geçmediğinden toplum sağlığı için de risk oluşturmaktadır.

7.5 Tüketicinin bilinçlendirilmesi

Kuruyemişler lifli, protein, mineral ve vitaminler açısından zengin gıda ürünleri olup, sağlıklı atıştırmalıklar olarak tüketimleri sağlık sektörü ve beslenme uzmanları tarafından tavsiye edilmektedir. Tüketicilerin ürünler hakkında bilinçlendirilmesine yönelik kampanyalar düzenlenmesi, söz konusu kampanyalarda aynı zamanda ürünlerin işlenmesi, paketlenmesi ve piyasaya sunulması süreçlerinde de sağlıklı üretim ve kalitenin ön planda tutulması gerektiğini, bu şekilde üretim yapan firmaların ürünlerini tercih etmeleri konusunda da yönlendirilmelidir.

7. SEKTÖREL YAPILANMA

Sektörde faaliyet gösteren firmalar bulundukları illerdeki ticaret odaları, sanayi odaları ve/veya ticaret borsalarına kayıtlı bulunmaktadır. Özellikle tedarikçilerin yoğun olarak bulunduğu bölgelerde (Gaziantep, Denizli vb.) söz konusu kurumlar sektörün geliştirilmesi amacıyla çeşitli faaliyetlerde bulunmaktadır.

Öte yandan, ülkemizin Dünya’da lider olduğu fındık üreticilerinin bulunduğu Karadeniz Bölgesi’nde yer alan İhracatçı Birlikleri ve bağlı kuruluşu olan Fındık Tanıtım Grubu hem iç hem de dış pazarda aktif şekilde tanıtım faaliyetleri yürütmektedir.

Ülkemizde uzun yıllar kurumsal bir çatı örgüt altında organize olmadan gelişen kuruyemiş sektörünün geliştirilmesi, saygınlığının artırılması, ürün kalitesinin ve rekabet gücünün artırılması amacıyla 2008 yılında Tüm Kuruyemiş Sanayicileri ve İş Adamları Derneği (TÜKSİAD) kurulmuştur. Kuruluşundan bu yana üye sayısını istikrarlı bir şekilde artıran TÜKSİAD’ın 2014 yılı Haziran ayı itibarıyla 182 üyesi bulunmaktadır.

TÜKSİAD kuruyemiş sektörünün gelişmesi amacıyla çeşitli projeler yürütmekte, çeşitli kurum ve kuruluşlarla işbirlikleri kurmakta ve sektörün önemli sorunlarını çözmek amacıyla temaslarını sürdürmektedir. Bu kapsamda;

- Gaziantep Üniversitesi ile TÜKSİAD arasında imzalanan protokol çerçevesinde Naci Topçuoğlu Meslek Yüksekokulu bünyesinde ‘Kuruyemiş Üretimi ve Teknolojileri’ bölümü kurulmuş ve eğitim öğretim hayatına devam etmektedir.
- TÜBİTAK-Marmara Araştırma Merkezi (MAM) ile işbirliği içinde ‘Bazı Kuruyemiş Ürünlerinin Raf Ömürlerinin Belirlenmesi ve Kalitesinin İyileştirilmesine Yönelik Araştırmalar Projesi’ yürütülmektedir.
- T.C. Ekonomi Bakanlığı desteği ile ‘Kuruyemiş Sektörüne Yönelik Uluslararası Rekabet Yeteneğinin Geliştirilmesi Projesi’ yürütülmektedir.

TÜKSİAD aynı zamanda Dünya’nın kuruyemiş ve kuru meyve konusunda önde gelen kuruluşlarından biri olan Uluslararası Kuruyemiş ve Kuru Meyve Konseyi (INC) üyesidir.

Öte yandan, Osmaniye’de yer fıstığı, Gaziantep’te ise Antep fıstığı konusunda ihtisaslaşmış yeni sektörel dernekler kurulmuş olup, bütün bu kurumların birbirleriyle işbirlikleri kurmaları, sektörün sorunlarının çözümleri için birlikte hareket etmeleri önem arz etmektedir.

8. SEKTÖRÜN REKABET GÜCÜNÜN ARTIRILMASI VE VERİMLİLİK

10.1 AR-GE Harcamaları ve İstihdamı, çevre uygulamaları, teknoloji ve hammadde

Kuruyemiş sektöründe faaliyet gösteren firmaların içinde AR-GE birimi olan firma sayısı çok kısıtlı sayıdadır. Büyük çoğunluğu mikro ve küçük işletme ölçeğinde olan kuruyemiş sanayi firmalarının AR-GE birimlerinin finansmanı konusunda güçlük çekmektedir. Öte yandan, sektördeki büyük firmalar kurumsallaşma ve büyüme çabalarıyla paralel olarak AR-GE birimleri kurmaya başlamışlardır. AR-GE birimleri özellikle daha sağlıklı işleme yöntemlerinin geliştirilmesi, kaplamalı ürünler, raf ömrünün uzatılması ve ambalaj konuları çerçevesinde çalışmalarını sürdürmektedir.

Öte yandan, sektörün çatı kuruluşu olan TÜKSİAD da TÜBİTAK-Marmara Araştırma Merkezi Gıda Enstitüsü ile işbirliği hâlinde yer fıstığı ve ay çekirdeği ürünlerinde kalitenin artırılması ve raf ömrünün uzatılması konusunda bir AR-GE projesi yürütmektedir. Söz konusu çalışma çerçevesinde ürünlerin depolama, işleme, ambalajlama süreçlerinde geçirdikleri fiziksel, kimyasal ve mikrobiyolojik bozulmalar tespit edilmekte, en uygun depolama ve ambalajlama koşulları tespit edilmektedir. Çalışmanın sonuçları TÜKSİAD üyesi kuruyemiş sanayicileriyle paylaşmakta ve sanayicilerin üretimlerini çalışmanın bulgularıyla paralel olarak iyileştirmeleri ve geliştirmeleri teşvik edilmektedir.

10.2 Sektörde Kamunun Rolü, Özelleştirme Faaliyetleri ve Muhtemel Etkileri

Kuruyemiş sektörü Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı başta olmak üzere, Ekonomi Bakanlığı, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı ile yoğun ilişki hâlinindedir. Sektörün kamu kesiminden talebi tarımsal üretimin sürdürülebilir bir şekilde yapılmasını sağlamak amacıyla planlı tarıma geçilmesinin sağlanması, ürün kalitesinin artırılması konusunda hem sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliklerine gidilmesi hem de çiftçi eğitimlerinin verimliliğinin artırılmasıdır.

Öte yandan, doğru ve güvenilir istatistiklerin üretilmesi sanayicinin geleceğe yönelik planlama yapabilmesini sağlayacağından ve mevzuat çalışmalarına da ışık tutacağından büyük önem arz etmektedir.

Sektörün en önemli sorunlarından biri olan ithalatta badem, ceviz ve kajuya uygulanan yüksek gümrük vergilerinin Türkiye'deki badem ve ceviz üretimi talebi karşılamaya yetecek düzeye gelene kadar düşürülmesine yönelik mevzuat düzenlemelerinin yapılması da sektördeki haksız rekabetin önüne geçilmesini sağlayacaktır.